

Dromend door Dordrecht

Bij de afdeling Projectmanagement komt alles voorbij – bouwprojecten, monumenten-restauraties, natuurontwikkeling, wegenbouw, schoolbouw, wijkprojecten met betrokken bewoners – je kunt het zo gek niet bedenken. Al deze projecten, hoe verschillend ze ook zijn, hebben in ieder geval één gezamenlijk aspect: ze zijn in Dordrecht en voor Dordrecht. Dat betekent dus een uitstekend terrein vol uitdagingen voor de beginnende Dordtoloog: de gelaagde wereld van Dordrecht!

Venetië van het Noorden, waar Holland ontstond, ‘hoe dichter hoe mooier’ en de eigenaardige eilandbewoners. Met prachtige Dordtse gevels in de Dordtse kleuren. Als ‘nieuwe Dordtenaar’ heb ik deze wijsheden genoeg gehoord. In de loop van de laatste twaalf jaar dat ik hier woon heb ik mijn eigen Dordrecht ontdekt. Wandelend door de binnenstad, fietsend door de polder, scheurend op de N3. Het is zo bijzonder om in een stad te wonen waar toeristen hun ogen uitkijken op de monumenten met vage opschriften. Waar iedereen versteld staat met een fotocameraatje voor het smalste straatje en voor het smalste huisje. Het pand nummer 87 aan de Voorstraat spant de kroon: dit is het smalste huis van Dordrecht met als grote concurrent Voorstraat 113, dat ongeveer acht centimeter breder is. Het Zakkendragersstraatje is het smalste straatje van Dordrecht. Het straatje wordt al eeuwenlang zo genoemd, omdat hier het eerste gildehuis van het Zakkendragers- of Mazelaarsgilde stond. Overigens is het geen handige route als je zware en vooral wat grotere zakken moet dragen.

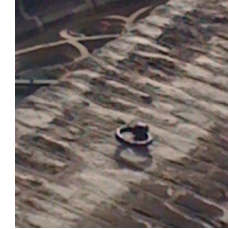
Gewend aan katholieke esthetiek en uitbundigheid vond ik het altijd toch wel zo jammer dat de kale grote kerk zo koel en zo ontdaan is van alle aardse pret-versiering. Maar gelukkig weet ik nu beter... Achterin de kerk in de zuidoostelijke St. Joriskapel sta ik voor een glas-in-lood raampartij ‘De gildenramen’ gemaakt door hedendaagse kunstenaar Teun Hocks. De kunstenaar staat er wat verlaten bij voor zijn ezel, kijkend naar het punt waar het water bij de horizon komt. Alles verstilld, met alle ambachten eromheen. Hocks zelf staat voor het St. Lucasgilde, het gilde van de kunstenaars. Ik kijk naar zijn ezel, krakkemikkig neergezet tussen overvloed aan symbolen en voorwerpen, met een schilderij met woeste zee erop. Het is natuurlijk een grapje, hij schildert iets wat niet klopt. Daaronder een wirwar aan spullen, de ‘vuilnisbelt van Hocks’: een schoen verwijst naar het schoenmakergilde, een hoed naar het hoeden-makergilde, een boomstam met daarin een zaag refereert aan het timmermangilde en een miniatuurbootje in een flesje staat voor het scheepmakergilde. Zelfs de sponsors van de ramen staan erop, zoals het hoort bij een serieuze kunstopdracht in de gildentijd. De twee pasfoto’s die in de rechter benedenhoek van het rechterraam uit een portefeuille lijken te vallen tonen de portretten van de gebroeders Broere, de geldschietters.

Willaerts, *Gezicht op Dordrecht (uitsnede)*

Ik kijk even met de kunstenaar mee. Het is misschien rond 1500 dat wij zo staan te kijken en vanuit het randje van het eiland kun je zelfs Gorcum en Geertruidenberg zien aan de andere kant van het water, de waterbus van toen draait overuren. Op het water lijkt het wel Canal Grande di Venezia op een drukke zomeravond en er gebeurt van alles, drukte met boten, de bedrijvigheid is enorm, graan, wijn, hout, alles komt langs. Het is net een theater wat we zien, alles wordt uitgepakt en verhandeld, de granen onder de schaduw van de Grote Kerk. Gelukkig hangen de stoflappen klaar aan de grote ogen in de kerkmuur, zodat de graan tijdens plotse regenbui meteen bedekt kan worden.

Wel een monopolistisch stadje, groot octrooi van 1520, stapelrecht al sinds 1299 en order op buitenkeringen zorgen voor constante geldstroom in de stadskas. Dordt voor de Dordtenaren op z'n best, ons kent ons, niemand van buitenaf profiteert van deze welvaart. Zou dit nog denkbaar zijn, Dordts belang bewaken in de tijden van global village? Toen was de toren ook nog van de kerk, nu is het van ons allemaal dankzij Napoleon die de toren confisqueerde als uitkijkpunt.

Maar even terug naar Hocks en zijn ramen. Daar staan we, achter ons de kerk, nog prachtig versierd en met sterrenhemel, zilveren wijnglazen blinken in de handen van de pastoor, monstrans en de zoete geur van de wierook. Bij elke pilaar blinkt en schitterend gildenaltaar. Onwerkelijk is het gevoel dat op het kronkelpaadje die naar de Oud Katholieke kerk aan de Voorstraat leidt, een huis stond. De kerk verdween daarachter en iedereen wist van zijn bestaan. Honderden jaren lang totdat opeens de tijd veranderd was en het mocht er weer zijn. Nu geniet ik van een verstild tuintje achter het hek. Veel mooier dan direct aan de straat gebouwd, zijn zwakte werd zijn kracht. De geschiedenis leek te kunnen voorspellen dat eeuwen later dit kronkelpaadje voor adembenemend effect zal zorgen midden in de stad.

Het is mooi weer buiten en ik besluit om een stukje te gaan fietsen vanuit mijn huis, vroeger bijna aan de oever van Thure gelegen nu gewoon aan de Voorstraat. Ik ga de hoek om langs de Nieuwe kerk. Op het kerkhof genieten de stadshondjes van hun wandeling in de zon. Onbezorgd huppelen op bijna 900 jaar geschiedenis, met ellendige brand van 1568 die bijna alles verwoestte. Ik zie opeens alleen maar graafstenen, het zijn heel er erg veel om de kerk heen. Het kerkhof diende tot 1 juli 1829 als begraafplaats voor de mindere klassen van Dordtse bewoners. Bizarre gedachte dat ik bijna aan een tweederangse begraafplaats woon. Verderop verlaat ik de oude stad, richting de polder. Ondertussen rij ik over een riviertje die vanuit het Energiehuis richting Kunstmin stroomde. Nee, het riviertje is niet weg, het verleden leeft en laat zich niet vergeten. Recente metingen bij bouwwerkzaamheden laten opmerkelijk resultaat zien van waarneembare eb en vloed meters onder de grond. Onverwoestbaar.

Bij waterpartijen langs de Noordendijk zitten eenden. Normaal gesproken niets bijzonder maar toch dringt de vraag bij mij op, hoe oud zouden ze zijn? Stel dat er een eend is ouder dan Sijctghen, dan zou deze toch ook een portret verdienen? Prachtig verhaal van een bonte boereeneend die bijzonder oud werd en vereeuwigd is op een schitterend schilderij uit het Dordrechts Museum. Elk veertje is met aandacht en liefde afgebeeld en dat alles met fotografische precisie. Het is zo'n persoonlijk werk en zo speciaal dat ik helemaal in verwarring raak. Is het maar een eendportret besteld door een trotse eigenaar? Maar hoe komt meneer Cuyp op het idee om zo prominent verhaal te maken van dat beestje? Zou er een persoonlijke reden voor zijn? Was hij misschien verliefd op de eigenaresse van de eend? Is dat een metafoor? Ik kom er maar niet achter. Het hield hem zo bezig dat zelfs toen Sijctghen stierf, nam hij moeite om zijn werk af te maken met een bijschrift.

Om bij de beestjes te blijven, hoe zit het met die grote vloed? Gevonden in Dordtse bodem, een bijzonder exemplaar dat bleek een uitgestorven diersoort te zijn, een hondenvlooi. Groter en prominenter dan de vlooien van nu, de kattenvlooien. Zou het gaan om de vlooiensoort van 'pulgas vestidas', verklede vlooien uit de Mexicaanse volkskunst? Iets grotere exemplaren zouden kunnen dienen voor deze krankzinnige kleine curiositeiten in prachtige handgemaakte kostuums die mij al jaren fascineren.

Deze gedachte houdt me zo bezig dat ik niet eens merk dat het landschap om me heen verandert. Ik had toen helemaal geen fietstocht kunnen maken, het is alsmaar water, tot aan de stadsmuren toe. Nee, in mijn tocht door de tijd moet ik nog eerder zijn, op het landschap van voor de grote vloed. Ik fiets langs de dorpjes met de kerktorens op de horizon, het zijn er zo veel misschien wel zestig. Zo levendig op het eiland, ik zie af en toe een groepje wandelaars en de koeien. Het is maar een hele tocht naar de stadsmarkt in Dordt. Hoe onwerkelijk dat deze hele wereld opeens verdwenen was. Helemaal weg, niets van over. Nog wonderlijker is de oude kaart met Dordrecht als smal eilandje gelegen in een enorme binnensee, de rest van het Dordts eiland zoals we nu kennen is hier slechts te zien als een vaag veegje van land in wording, waarschijnlijk bij vloed helemaal onzichtbaar.

Kaart van Dordrecht (bron onbekend) / rechts: kaart van Jacob van Deventer 1565

Het is ongelooflijk moeilijk om bij de projecten van nu rekening te houden met het verleden. Door de gelaagdheid is het maar altijd een deel van 'toen' dat wij kunnen behouden, soms een toevallig beschikbaar deel, misschien ook niet het beste en het mooiste deel. Ik denk dat vooral het besef en de kennis over wat er was, in een breed perspectief een inspiratie kan geven voor hedendaagse creaties. Wat wij nu maken wordt in de toekomst de geschiedenis – het is een gegeven maar ook een waarschuwing.

Als ik de VVV website moeten geloven zit het zo dat de historische binnenstad van Dordrecht verscholen tussen machtige rivieren ligt en dat de grootste groene trekpleister het Nationaal Park De Biesbosch is, waarvan een groot deel op Dordts grondgebied ligt. Allemaal waar maar dat is lang niet alles. Eindelijk heb ik de grote Dordtse mysterie ontdekt, het gaat om het ONZICHTBARE.

Bedankt Dordtologie, het is me nu duidelijk!

Katarina Sledz
Dordrecht, 17 april 2013